

СОЦІАЛЬНИЙ ДІАЛОГ ЯК ІНСТРУМЕНТ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ КРАЇНИ

Н.Н. Самолюк

Національний університет водного господарства та природопольовання, samoliuk_@ukr.net

В 2008 році на 97-й сесії Міжнародна конференція праці прийняла Декларацію МОП про соціальну справедливість з метою справедливої глобалізації. Відповідно до неї одним із стратегічних завдань сталого розвитку було сприяння соціальному діалогу (СД).

Сьогодні СД є інструментом налагодження специфічного типу суспільних відносин між суб'єктами, що характеризуються наявністю як спільних інтересів та і протилежних соціальних, економічних і політичних переконань. Ці відносини орієнтуються не на конфронтацію, а на соціальне співробітництво, забезпечення оптимального балансу інтересів сторін, за якого роботодавець може забезпечити собі стабільне отримання прибутку, а наймані працівники гідні умови праці. У становленні й розвитку СД також зацікавлена держава, оскільки даний інструмент додатково створює передумови політичної і соціальної стабільності суспільства, а також сталого економічного розвитку країни [1].

Як підструктура соціально-економічної системи СД поєднує в собі різноманітні складові (соціальні, економічні, правові, інституціональні, управлінські та ін.), що зумовлює проблематичність його оцінювання і спонукає до розробки методики його вимірювання.

Оскільки національні моделі соціального діалогу як у світі, так і в ЄС суттєво відрізняються, то це значно ускладнює вимірювання рівня розвитку СД, оцінювання ефективності національних моделей СД та їх порівняння. На думку Петросе О.М. методика оцінювання рівня розвитку та ефективності моделей СД поряд з суб'єктивними (внутрішніми) повинна включати і об'єктивні (зовнішні) показники соціального й економічного розвитку країни [1].

Таблиця 1 – Взаємозв'язок індикатору «свобода трудових відносин» із показником ВВП на душу населення [3]

Країна	2013		2014		2015		2016	
	X	Y	X	Y	X	Y	X	Y
Білорусь	76,9	\$15 028	77,7	\$15 634	80,1	\$15 753	74,9	\$18 161
Естонія	56,0	\$20 380	55,9	\$21 713	58,7	\$23 144	57,2	\$26 999
Франція	50,5	\$35 156	51,8	\$35 548	43,5	\$35 784	43,5	\$40 375
Німеччина	43,8	\$37 897	46,4	\$39 028	51,2	\$40 007	50,6	\$45 888
Італія	52,0	\$30 464	52,5	\$30 136	55,4	\$30 289	53,0	\$35 486
Японія	80,3	\$34 740	79,8	\$36 266	90,2	\$36 899	83,9	\$37 390
Латвія	64,4	\$15 662	68,5	\$18 255	61,5	\$19 120	59,5	\$23 707
Литва	64,1	\$18 856	59,0	\$21 615	62,0	\$22 747	60,0	\$27 051
Молдова	40,9	\$3 373	37,9	\$3 415	40,6	\$3 736	39,3	\$4 979
Польща	62,9	\$20 334	60,4	\$20 592	60,4	\$21 214	58,0	\$25 105
Португалія	31,0	\$23 361	34,6	\$23 385	42,9	\$23 068	43,5	\$26 975
Румунія	63,5	\$12 476	65,2	\$12 808	68,6	\$13 396	65,1	\$19 712
Росія	52,6	\$16 736	55,8	\$17 709	58,9	\$17 884	57,6	\$24 805
Словацька Республіка	72,2	\$23 304	53,6	\$24 249	56,5	\$24 605	55,0	\$28 175
Словенія	40,4	\$28 642	51,0	\$28 195	57,1	\$27 900	55,4	\$29 658
Швеція	53,6	\$40 394	52,9	\$41 191	54,0	\$41 188	53,5	\$45 986
Україна	49,9	\$7 233	49,8	\$7 374	48,2	\$7 423	47,9	\$8 668
Великобританія	71,6	\$36 090	73,1	\$36 941	75,6	\$37 307	71,8	\$39 511
США	95,5	\$48 387	97,2	\$49 922	98,5	\$53 101	91,4	\$54 597
Коеф. кореляции	0,304		0,399		0,441		0,403	

X – індикатор «свобода трудових відносин» Індексу економічної свободи;
 Y – ВВП на душу населення.

З огляду на це чим вищий рівень СД тим вищі показники соціального та економічного розвитку країни.

Тож дослідимо зв'язок між показником, що певним чином оцінює рівень СД (індикатор свободи трудових відносин Індексу економічної свободи Heritage Foundation) та одним із показників, що характеризують економічний розвиток країни (ВВП на душу населення). Для виявлення ступеня кореляційної зв'язку використаємо дані за чотири останні роки 19 країн світу (табл.1). Отриманні коефіцієнти кореляції показують прямий, але не достатньо тісний зв'язку між досліджуваними факторами. Крім того, в окремих випадках країни з вищим індикатором свободи трудових відносин мають значно нижчий ВВП на душу населення, наприклад Німеччина і Україна. Це свідчить про або відсутність зв'язку між рівнем СД та економічним розвитком країни, або про недоцільність використання індикаторів міжнародних індексів, що включають показники, розраховані на основі опитувань. Схиляємося до другого твердження.

Оцінимо ефективність національної моделі СД на основі статистичних показників, що характеризують окремі аспекти СД, а також стан соціально-економічного розвитку України. При ефективній моделі СД чим більше зареєстровано колективних договорів та більше працівників охоплено колдоговорами тим вищий рівень економічного та соціального розвитку (більший ВВП, менша сума заборгованості з виплати зарплати, більший розмір середньомісячної зарплати) і навпаки. З метою практичного підтвердження відповідних зв'язків скористаємося кореляційним аналізом.

Для виявлення ступеня кореляційної зв'язку використаємо дані за 2011–2015 роки. При цьому, факторними показниками будуть кількість зареєстрованих колективних договорів (X_1) та кількість працівників охоплених колдоговорами (X_2), а результативними – ВВП (Y_1), сума заборгованості з виплати зарплати, млн. грн. (Y_2) та середньомісячна зарплата, грн. (Y_3) (табл.2, табл.3).

Таблиця 2 – Взаємозв'язок кількості зареєстрованих колективних договорів із показниками соціального та економічного розвитку країни [2]

	Кількість зареєстрованих колективних договорів, одиниць (X_1)	ВВП, млн.грн. (Y_1)	Сума заборгованості з виплати зарплати, млн. грн. (Y_2)	Середньомісячна зарплата, грн. (Y_3)
2011	98514	1299991	1218,1	2 648
2012	101712	1404669	977,4	3 041
2013	84 401	1465198	830,1	3 282
2014	76 017	1586915	753	3 480
2015	69 602	1988544	*1320	4195
Коефіцієнт кореляції		-0,973	-0,788	-0,944

*Сума заборгованості перерахована та не включає частину зони проведення антитерористичної операції

Таблиця 3 – Взаємозв'язок кількості працівників охоплених колдоговорами із показниками соціального та економічного розвитку країни [2]

	Кількість працівників охоплених колдоговорами, тис.осіб (X_2)	ВВП, млн.грн. (Y_1)	Сума заборгованості з виплати зарплати, млн. грн. (Y_2)	Середньомісячна зарплата, грн. (Y_3)
2011	98514	1299991	1218,1	2 648
2012	101712	1404669	977,4	3 041
2013	84 401	1465198	830,1	3 282
2014	76 017	1586915	753	3 480
2015	69 602	1988544	*1320	4195
Коефіцієнт кореляції		-0,909	-0,052	-0,929

*Сума заборгованості перерахована та не включає частину зони проведення антитерористичної операції

Дослідження показало, що між даними показниками існує обернений тісний зв'язок. Тобто, чим більше працівників охоплено колективними договорами і чим більше таких договорів укладається

тим менший ВВП, нижчий розмір середньомісячної заробітної плати, що є парадоксом. Звідси можна зробити висновок про формальне ставлення профспілкових об'єднань та роботодавців як до укладання і змісту зазначених угод, так і до їх дотримання. Невиконаними часто лишаються положення, що стосуються виплати та підвищення заробітної плати, а також відповідальності за затримку виплати заробітної плати.

Отже, існуюча в Україні модель СД не є ефективною, а законодавча база, що його регулює, потребує вдосконалення. Підвищення ефективності соціального діалогу неможливе без співпраці, спільних консультацій і особливо організації контролю за виконанням прийнятих рішень в результаті переговорних процесів. На даний час необхідно подолати формалізм під час укладення колективних угод і договорів, наповнити їх конкретним змістом та посилити відповідальності сторін за їх виконання.